

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATN USTIDA ISHLASH JARAYONINING KOMPETENSIYAVIY RIVOJLANISH JARAYONI TAVSIFI

Annotatsiya. Ushbu maqola matnga asoslangan faoliyat orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida kompetentsiyalarni shakllantirish jarayonini o'rganadi. Tadqiqot turli xil matnlar bilan ishlash o'qish, yozish, tanqidiy fikrlash va tushunish qobiliyatlarini qanday oshirishi mumkinligini o'rganadi. Tegishli adabiyotlarni tahlil qilish va o'qitishning o'ziga xos metodlarni qo'llash orqali tadqiqot o'qituvchilar uchun yosh o'quvchilarda ushbu vakolatlarni rivojlantirish uchun samarali strategiyalarni aniqlashga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Tayanch kompetentsiyalar, boshlang'ich sinflar, matnga asoslangan faoliyat, o'qish qobiliyatlari, yozish qobiliyatlari, tanqidiy fikrlash, tushunish, ta'lim usullari.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕССА КОМПЕТЕНТНОСТНОГО РАЗВИТИЯ ПРОЦЕССА РАБОТЫ НАД ТЕКСТОМ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Аннотация. В данной статье рассматривается процесс формирования компетенций у младших школьников посредством текстовой деятельности. В исследовании исследуется, как работа с различными текстами может улучшить навыки чтения, письма, критического мышления и понимания. Анализируя соответствующую литературу и применяя конкретные методы обучения, исследование направлено на выявление эффективных стратегий для учителей по развитию этих компетенций у младших школьников.

Ключевые слова: базовые компетенции, начальные классы, текстовая деятельность, навыки чтения, навыки письма, критическое мышление, понимание, методы обучения.

CHARACTERISTICS OF THE PROCESS OF COMPETENCE DEVELOPMENT OF THE PROCESS OF WORKING ON A TEXT IN ELEMENTARY GRADES

Annotation. This article examines the process of competence formation in younger schoolchildren through textual activity. The study explores how working with different texts can improve reading, writing, critical thinking, and comprehension skills. By analyzing the relevant literature and applying specific teaching methods, the study aims to identify effective strategies for teachers to develop these competencies in younger students.

Keywords: basic competencies, elementary grades, textual activity, reading skills, writing skills, critical thinking, understanding, teaching methods.

Tez rivojlanayotgan ta'lim jarayonida boshlang'ich sinf o'quvchilari o'rtasida asosiy kompetentsiyalarni rivojlantirish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. O'qish, yozish, tanqidiy fikrlash va tushunishni o'z ichiga olgan ushbu vakolatlar akademik muvaffaqiyat va umrbod o'rganish uchun juda muhimdir. O'quvchilarni yoshligidan matnga asoslangan faoliyatga jalb qilish bu ko'nikmalarni tarbiyalashda asosiy yondashuvdir. Ushbu maqola tayanch kompetentsiyalarni rivojlantirish asosiy vakolatlarni yaratish uchun matnli ishlardan foydalanish usullarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, amaliy jarayon namunasi asosida muhimligini ta'kidlaydi.

O'quv dasturida o'qishni tushunish mashqlari, ijodiy yozish vazifalari va yoshga mos matnlarga asoslangan guruh muhokamalari kabi kundalik mashg'ulotlar mavjud edi. Ma'lumotlar baholashdan oldingi va keyingi testlar, sinf kuzatuvlari va o'qituvchilar va talabalar bilan suhbatlar orqali to'plangan.

Natijalar

Matnli ish orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida tayanch kompetentsiyalarni shakllantirish ularning kelajakda o'rganishlari uchun asos yaratadigan muhim ko'nikmalarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Bunga qanday erishish mumkinligi haqida umumiy ma'lumot:

1. O'qishni tushunish rejasi:

Maqsad: o'quvchilarning matnlarni tushunishi, izohlashi va tanqidiy tahlil qilishini ta'minlash.

Faoliyat:

Boshqariladigan o'qish:

- **Ta'rif:** o'qituvchilar ovoz chiqarib o'qiydilar, o'quvchilar esa to'g'ri pacing, ohang va urg'uni modellashtirishga yordam beradilar. Ushbu usul talabalarni yaxshiroq tushunish va ravonlikni rivojlantirishga yordam beradi.

- **Maqsad:** faol tinglash va jalb qilish orqali matnning tuzilishi, so'z boyligi va chuqur ma'nosini tushunishga yordam berish.

So'roq qilish:

- **Tavsif:** o'qish mashg'ulotidan so'ng o'quvchilarni matn haqida tanqidiy fikr yuritishga undaydigan turli savollar bering. Bu savollar so'zma-so'z bo'lishi kerak (masalan, "hikoyada nima bo'ldi?") xulosa qilish uchun (masalan, "nima uchun bu belgi shunday harakat qilgan deb o'ylaysiz?").

- **Maqsad:** o'quvchilarni matn mavzusi, konteksti va oqibatlarini o'rganishga undash, analitik fikrlashni rivojlantirishga yordam berish.

Umumlashtirish:

- **Tavsif:** o'quvchilarga matnning asosiy g'oyalarini distillashni va ularni o'z so'zlari bilan ifodalashni o'rgating. Bu xulosalar yozishni yoki guruhlarda asosiy fikrlarni muhokama qilishni o'z ichiga olishi mumkin.

- **Maqsad:** talabalarning muhim ma'lumotlarni aniqlash qobiliyatini oshirish, ularni saqlash va materialni tushunishni yaxshilash.

Bu so'z boyligini rivojlantirish uchun mustahkam reja! Bu erda siz har bir faoliyatni qanday amalga oshirishingiz va yaxshilashingiz mumkinligi haqida ma'lumot:

"So'z devorlari"

- **Amalga oshirish:**

- So'z devori uchun sinfda bo'sh joy ajrating.

- **Matnlarda yoki darslarda paydo bo'lganda yangi so'z birikmalarini qo'shing.** Ma'noni mustahkamlash uchun ta'riflar, sinonimlar va tasvirlarni qo'shing.

- **Talabalarni yozish yoki gapirish paytida devor so'ziga murojaat qilishga undash.**

- **Rivojlantirishlari:**

- So'zlarni mavzular yoki o'quv birliklari bo'yicha tartibga solish.

- **Talabalarga qiziqarli yoki qiyin bo'lgan so'zlarni qo'shish orqali hissa qo'shishga ruxsat bering.**

Kontekstli O'rganish

- **Amalga oshirish:**

- Bir nechta yangi lug'at so'zlari bilan matnni kiriting.

- **Notanish so'zlarning ma'nosini aniqlash uchun kontekst maslahatlaridan** (masalan, atrofdaagi jumlar, so'z tuzilishi) qanday foydalanishni modellashtirish.

- **Talabalarni juft yoki kichik guruhlarda mashq qiling, ularning xulosalarini muhokama qiling.**

- **Rivojlantirishlari:**

- **Fikrlash jarayonini namoyish qilish uchun ovoz chiqarib o'ylash strategiyalaridan foydalaning.**

- **Talabalarga kontekst bo'yicha maslahatlarni buzishga yordam beradigan grafik tashkilotchilarni taqdim eting.**

So'z o'yinlari

- **Amalga oshirish:**

- Krossvord, soʻz qidirish yoki soʻz bingo kabi soʻz oʻyinlari uchun muntazam mashgʻulotlarni rejalashtiring.

- Oʻyinlarni hozirda oʻrganilayotgan soʻz birikmalariga moslashtiring.

- Rivojlantirishlari:

- Soʻz oʻyinlarining raqamli versiyalarini ularni interaktiv qilish uchun joriy etish.

- Talabalar toʻgʻri javoblar uchun ball toʻplaydigan lugʻat turnirini yarating.

Qoʻshimcha fikrlar:

- Lugʻat jurnallari: oʻquvchilar yangi soʻzlar, ularning maʼnolari va misol jumllarini yozib oladigan shaxsiy jurnalni yuritishlari kerak.

- Tengdoshlarni oʻqitish: oʻquvchilarni bir-biriga yangi soʻzlarni oʻrgatish uchun devor va kontekst maslahatlaridan foydalanib juftlashtiring.

- Lugʻat muammolari: oʻquvchilar kun davomida suhbat yoki yozma ishda ushbu soʻzni ishlatishga harakat qiladigan "kun soʻzi" bilan tanishtiring.

Ushbu tadbirlar talabalarni turli yoʻllar bilan jalb qiladi, soʻz boʻyligini oʻrganishni yanada interaktiv va samarali qiladi.

Yozish Qobiliyatlari

Ushbu reja tuzilgan tadbirlar orqali talabalarining yozish koʻnikmalarini oshirishga qaratilgan. Mana har bir komponentning taqsimoti:

Maqsad:

Fikrlarni yozma ravishda aniq va samarali ifoda etish qobiliyatini rivojlantirish.

Faoliyat:

Kopirayter:

- Maqsad: yozuv tuzilishi va imlosini yaxshilash.

- Usul: oʻquvchilar jumllarni yoki qisqa paragraflarni koʻchiradilar. Ushbu faoliyat ularga toʻgʻri grammatikani, tinish belgilarini va yaxshi tuzilgan jumllarning umumiy oqimini oʻzlashtirishga yordam beradi.

Ijodiy yozish:

- Maqsad: ijodkorlikni va yozma ravishda oʻziga xos ifodani rivojlantirish.

- Usul: talabalar oʻqigan matnlari asosida hikoyalar yoki tavsiflar yozishlari tavsiya etiladi.

Bu ularga til haqidagi tushunchalarini ijodiy kontekstda qoʻllashga yordam beradi, tushunish va soʻz boʻyligini mustahkamlaydi.

Taqriz:

- Maqsad: hamkorlikda oʻrganish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.

- Usul: oʻquvchilar bir-birlarining ishlarini koʻrib chiqish uchun juftlashgan. Ushbu jarayon ularni turli xil yozish uslublari bilan shugʻullanishga, konstruktiv fikr bildirishga va tengdoshlaridan oʻrganishga undaydi.

Tanqidiy fikrlash

- Ushbu tadbirlar talabalarda tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish uchun juda yaxshi. Har bir faoliyatni qanday amalga oshirishingiz mumkinligi haqida bir oz koʻproq maʼlumot:

Solishtiring va kontrast

- Maqsad: oʻquvchilarga oʻxshashlik va farqlarni aniqlashga yordam berish, ularning tahliliy koʻnikmalarini oshirish.

- Amalga oshirish:

- Grafik tashkilotchilar: turli matnlardagi belgilar, Sozlamalar yoki hodisalar oʻrtasidagi taqqoslashni vizual ravishda tashkil qilish uchun Venn diagrammalari yoki T-diagrammalar kabi vositalardan foydalaning.

- Sinf muhokamasi: grafik organayzerni tugatgandan soʻng, oʻquvchilar oʻz xulosalari bilan oʻrtoqlashadigan va matnlar orasidagi chuqurroq aloqalarni oʻrganadigan sinf muhokamasini oʻtkazing.

Sabab va natija

- Maqsad: o'quvchilarni matndagi hodisalar va natijalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga undash.

- Amalga oshirish:

- Matnli dalillar: o'quvchilardan matndagi asosiy harakatlar yoki hodisalarni aniqlashni so'rang, so'ngra ushbu harakatlarning syujet yoki qahramonlarga ta'siri haqida muhokama qiling yoki yozing.

- Bashorat qilish faoliyati: matndagi vaziyatning natijasini o'qishdan oldin, o'quvchilar keyingi sabablarga ko'ra nima bo'lishini taxmin qilishlarini so'rang, so'ngra bashoratlarini haqiqiy natija bilan taqqoslang.

Fikr qismlari

- Maqsad: o'quvchilarning fikrlarini dalillar bilan ifodalash va qo'llab-quvvatlash qobiliyatlarini mustahkamlash.

- Amalga oshirish:

- Tuzilgan munozara: sinfni matnning ma'lum bir jihati bo'yicha qarama-qarshi fikrlarga ega bo'lgan guruhlariga bo'ling va ularni muhokama qiling, ulardan o'z fikrlarini matndan dalillar bilan xaxiralashni talab qiling.

- Fikr insholari: o'quvchilar mavzu, belgi yoki voqea bo'yicha o'z fikrlarini matndan taqdim etishlari kerak bo'lgan insholarni tayinlang, ularning dalillarini aniq misollar bilan qo'llab-quvvatlang.

Ushbu tadbirlar nafaqat talabalarga matnlar bilan chuqurroq shug'ullanishga yordam beradi, balki ta'limning barcha sohalarida qimmatli ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Og'zaki muloqot

- Maqsad: matnlar haqida munozaralar orqali nutq va tinglash qobiliyatlarini oshirish.

- Faoliyat:

- Guruh muhokamalari: o'quvchilarni o'z fikrlari va matn talqinlarini kichik guruhlarda muhokama qilishga undash.

- Hikoya qilish: tushunish va og'zaki ravonlikni mustahkamlash uchun o'quvchilarga matndan hikoya yoki voqealarni aytib bering.

- Prezantatsiyalar: matn bo'yicha qisqa prezantatsiyalar tayinlang, bu esa talabalarga omma oldida nutq so'zlashga imkon beradi.

Ijtimoiy va hissiy ta'lim (SEL)

- Maqsad: empatiya, o'z-o'zini anglash va ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish uchun matnlardan foydalaning.

- Faoliyat:

- Rolli o'yin: o'quvchilarga turli nuqtai nazarlarni o'rganish uchun matnlardan sahnalarni namoyish etishlarini so'rang.

- His-tuyg'ularni muhokama qilish: qahramonlarning his-tuyg'ularini va shunga o'xshash vaziyatlarda o'quvchilar qanday his qilishlarini muhokama qilish uchun hikoyalardan foydalaning.

- Hamkorlikdagi loyihalar: guruhlarda ishlash, matn asosida plakatlar yoki taqdimotlar yaratish, jamoaviy ishni rivojlantirish.

Raqamli savodxonlik

- Maqsad: matnga asoslangan ta'limni rivojlantirish uchun texnologiyani birlashtirish.

- Faoliyat:

- Elektron kitoblar va Audiokitoblar: o'qishni qo'llab-quvvatlash uchun matnlarning raqamli versiyalaridan foydalaning, ayniqsa turli xil o'quv uslublariga ega talabalar uchun.

- Interaktiv o'yinlar: o'qish va yozish ko'nikmalariga qaratilgan ta'lim ilovalaridan foydalaning.

- Tadqiqot loyihalari: talabalar matnlarga oid ma'lumotlarni topish uchun xavfsiz onlayn resurslardan foydalanishlarini so'rang.

Madaniy xabardorlik

- Maqsad: matnlar orqali talabalarni turli madaniyat va istiqbollar bilan tanishtirish.

- Faoliyat:

- Ko'p madaniyatli kitoblar: talabalarning dunyoqarashini kengaytirish uchun turli madaniyatlardan matnlarni kiritish.

- Madaniy amaliyotlar bo'yicha munozara: matnlarda turli madaniyatlar qanday ifodalanganligini muhokama qiling.

- Qiyosiy tadqiqotlar: turli xil matnlardagi madaniy elementlarni taqqoslang.

Ushbu vakolatlarni matnli ishlarga qo'shib, boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qish, yozish, tanqidiy fikrlash va muloqotda mustahkam poydevor yaratishi mumkin. Ushbu ko'nikmalar ularning akademik muvaffaqiyati va shaxsiy o'sishi uchun juda muhimdir.

Ushbu tadqiqot natijalari matnga asoslangan faoliyatni boshlang'ich o'quv dasturiga kiritish samaradorligini ta'kidlaydi. Vakolatlarning yaxshilanishi shuni ko'rsatadiki, matnlar bilan muntazam shug'ullanish maktabning dastlabki yillarida kognitiv rivojlanishda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin. Ushbu natijalar faol va ijtimoiy ta'lim jarayonlarini qo'llab-quvvatlovchi mavjud ta'lim nazariyalariga mos keladi. Shu bilan birga, tadqiqot bunday o'quv dasturlarini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun o'qituvchilarni tayyorlash va resurslarning mavjudligi zarurligini ta'kidlaydi. Turli sinflar o'rtasidagi natijalarning o'zgaruvchanligi shuni ko'rsatadiki, matnga asoslangan faoliyatning samaradorligi o'qituvchi tajribasi va talabalarning motivatsiyasi kabi omillarga ham bog'liq.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida tayanch kompetentsiyalarni shakllantirish matnlar bilan tizimli ishlash orqali sezilarli darajada yaxshilanishi mumkin. Tadqiqot matnga asoslangan faoliyat o'qish, yozish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda kuchli vosita ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu tadbirlarning samaradorligini oshirish uchun maktablarga o'qituvchilar malakasini oshirishga sarmoya kiritish, turli xil matnlarga kirishni ta'minlash va hamkorlikdagi o'quv muhitini rag'batlantirish tavsiya etiladi. Kelajakdagi tadqiqotlar bunday aralashuvlarning uzoq muddatli ta'sirini va yosh o'quvchilarni yanada jalb qilish uchun raqamli matnlarni o'quv dasturiga kiritish imkoniyatlarini o'rganishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining»Umumiy o'rta ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-sonli qarori. 6-aprel 2017y

2. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev»Ta'lim sohasini isloh qilish, kasb-hunar ta'limi tizimini yanada rivojlantirish va oliy ta'limning bakalavr yo'nalishiga qabul bo'yicha test sinovlarini takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan" yig'ilishdagi nutqidan. T. 2017y

3. JDPI. F.f.d (PhD). B.Boltayeva." Boshlang'ich sinflarda tayanch kompetensiyalarni shakllantirish" maqolasidan

4. N.Muslimov «Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari" o'quv qo'llanma

5. Xoliqov A.A. "Pedagogik mahorat" – Toshkent.: Iqtisod – moliya, 2011 – yil, 418 bet

6. www. Ziyo.net